

Мелих О. Транснаціональні корпорації та особливості їх діяльності в Україні / О. Мелих // Україна у геоeкономічному просторі: глобальні виклики, сучасні тренди розвитку та соціокультурні трансформації // Матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (15 травня 2013 року) / Відп. за видання О.С. Пруський. – Тернопіль: Видавництво «Вектор», 2013. – С. 118-121.

Оксана Мелих

*к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів
Тернопільський національний економічний університет*

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Домінуючою тенденцією розвитку сучасної світової економіки є глобалізація, однією із ознак якої є транснаціоналізація. Міжнародні (транснаціональні) корпорації (ТНК) останньої чверті ХХ ст. – початку ХХІ ст. є найважливішим елементом розвитку світової економіки і міжнародних економічних відносин. Їх бурхливий розвиток відображає загострення міжнародної конкуренції, поглиблення міжнародного поділу праці [3, с. 250].

Останнім часом, ТНК розширюють корпоративну мережу через злиття або поглинання компаній в країні-реципієнті, що призводить до монополізації ринку даної країни й зниження національного виробництва.

Україна ще не відчула, в повній мірі, впливу ТНК на національне виробництво, оскільки масштаби їх діяльності на території держави значно менші порівняно з іншими країнами [6, с. 575].

ТНК є невід’ємним атрибутом процесів глобалізації у ХХІ ст., адже вони забезпечують доступ країнам до нових технологій в сфері управління та виробництва, набуваючи все нових організаційних форм. У своєму розвитку вони пройшли кілька етапів:

- 1) Кінець ХХ ст. – початок ХХ ст. – ТНК першого покоління (колоніально-сировинні), основною метою діяльності яких було отримання доступу до сировинних ресурсів (картелі і синдикати);
- 2) Перша світова війна – Друга світова війна – ТНК другого покоління (трести), формування та діяльність яких була викликана потребами забезпечення військових дій військово-технічною продукцією;
- 3) 60-ті роки ХХ ст. – ТНК третього покоління (техніко-споживчі), створюються для утвердження на нових ринках збуту та завоювання сфер вкладення капіталу, базуються на міждержавній кооперації підприємств, формуються багатонаціональні корпорації (концерни і конгломерати);
- 4) Початок 80-х років ХХ ст. – ТНК четвертого покоління (глобальні), коли відбувається процес злиття і поглинання, що сприяло концентрації капіталу та виробництва;
- 5) 90-ті роки ХХ ст. – ТНК п’ятого покоління, коли під впливом регіональних інтеграційних процесів формуються транснаціональні стратегічні альянси.

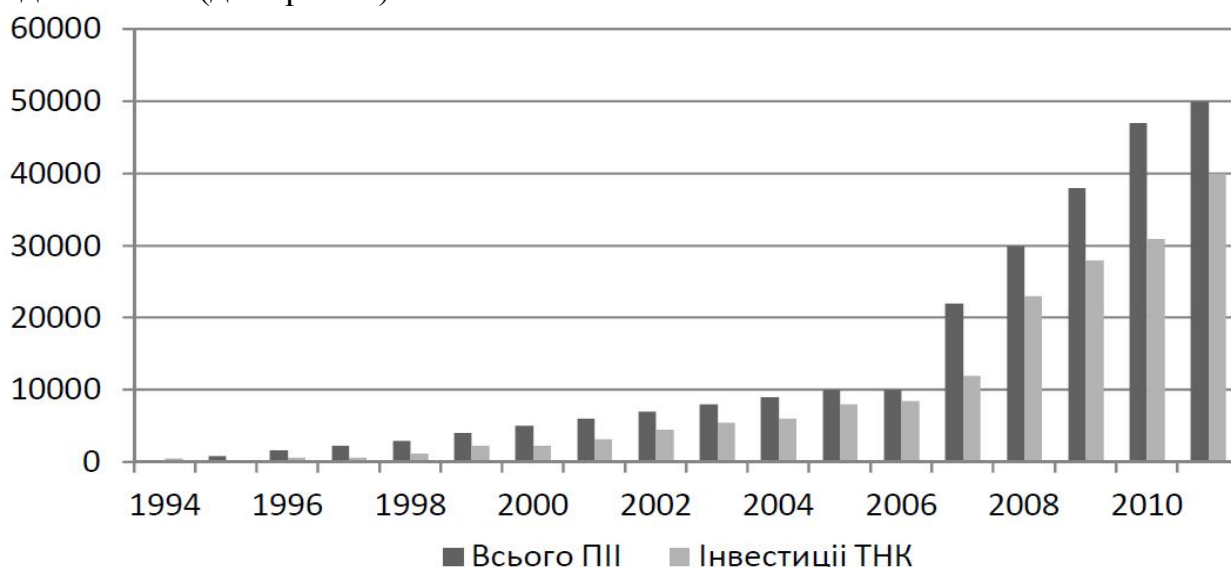
Особливістю сучасного етапу розвитку ТНК є високий рівень капіталізації та широке покриття в просторовому вимірі [2].

Кількість ТНК у світі зростає швидкими темпами: у 1990 р. їх нараховувалось 36 тис., а їхній оборот складав приблизно 7 млрд. доларів США. У 2011 р. у світі нараховувалось уже більше 80 тис. ТНК, у яких було зайнято більше 79 млн. осіб. За 20 років розвитку кількість ТНК збільшилась майже на 50%.

Звіти UNCTAD (Конференція ООН з торгівлі та розвитку) свідчать, що приблизно 80% материнських компаній та 33% філій зосереджено на території промислово розвинених країн, таких як США, країни ЄС і Японія. Зокрема, зі 100 найбільших ТНК, 23 розташовані в США, 16 – у Японії, 13 – у Франції й 10 – у Великобританії. У країнах, що розвиваються, частка материнських компаній складає 19,5%, а зарубіжних філій – 50% [7].

Діяльність транснаціональних корпорацій є дуже важливою для економіки будь-якої країни. Україна також не є винятком у цій ситуації, оскільки її політика, котра спрямована на широку інтернаціоналізацію, на пряму залежить від об'єму прямих іноземних інвестицій, а також капіталовкладень ТНК, що надходять у національну економіку [5].

Так, за період 1992-1994 рр. іноземними інвесторами в українську економіку було вкладено лише 483,5 млн. дол. США. З 1995 р. спостерігалось збільшення інвестиційної активності. Так, в 1996 р. об'єм ПІІ в Україну збільшився більше ніж на 30%. Економічна криза 1998 р., що охопила фінансові й фондові ринки світу, позначилась і на притоці іноземних інвестицій в українську економіку. З цієї причини в 1999 р. спостерігався від'ємний приріст ПІІ. Після стабілізації світової економіки, з 2000 р., темпи зростання інвестицій відновилися (див. рис. 1).

Рис. 1. Динаміка притоку прямих іноземних інвестицій в Україну у 1994 – 2011 рр. (млн. дол. США) [4]

Так, уже в 2008 р. в українську економіку було вкладено 29542,7 млн. дол. США, а в 2009 р. – на 20,9% більше. Ця тенденція зберігається і в наступні

роки. Проте, як видно із графіка, починає збільшуватися питома вага інвестицій ТНК у загальних обсягах [4].

На сьогодні ТНК є одним з основних українських інвесторів, а прямі іноземні інвестиції ТНК – основною формою їх зарубіжної експансії.

В Україні налічується близько 7 000 філій іноземних ТНК, тоді як у світі їх загалом приблизно 810 000. Тобто частка України складає лише 0,8% від загальної кількості філій ТНК [7].

Найбільшими компаніями-інвесторами, що вклали в Україну значний обсяг інвестицій є: Mittal Steel, Siemens, Volkswagen, Deutsche Telecom, Jabil Circuit and Electronics, Sony, Panasonic, Telenor, TNK-BP, Coca-Cola, Cargill, Carlsberg, Sun Interbrew, Kraft Foods, Nestle, Philip Morris, Reemtsma, Raiffeisen Bank, Erste Bank, HVB, ING Bank, BNP Paribas, EFG Group, McDonalds, Metro Cash & Carry, Billa, Paterson та ін. [4].

Щодо галузевого розподілу діяльності ТНК, то в Україні не залишився жодний сектор економіки, в якому б не позиціонували себе ТНК.

Більшість ТНК, які представлені на українському ринку, спеціалізуються на харчовій промисловості та торгівлі. Саме ці галузі забезпечують швидкий обіг капіталу та невисокі комерційні ризики. Великі ж промислові концерни, як, наприклад, Westinghouse, Exxon Mobil, на українському ринку відсутні. Винятком є лише Mittal Steel. Для ТНК із країн Європейського Союзу та США найбільш привабливими є:

- харчова промисловість: у харчовій індустрії світу лідирують швейцарська компанія Nestle, бельгійська ABInBev, американські Kraft foods та Coca-Cola Company, англо-голландська Unilever;
- підприємства торгівлі. На український ринок вже зайшли Wal-Mart Stores, Carrefour SA, McDonalds Corporation;
- фінансовий сектор. Найкрупнішим представником світових ТНК тут є Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдинг АГ;
- фармацевтика. Відомими в Україні є німецькі BASF SE та Bayer AG [7].

Головним завданням діяльності ТНК в Україні стало придбання стратегічних активів. Якщо Volkswagen, Sony, Panasonic, Coca-Cola та ін. виходили с первинними інвестиціями, то більшість ТНК, що діють на території України підписували угоди злиття і поглинання (ЗіП).

За 10 місяців 2012 р. в Україні в різних секторах економіки було здійснено 130 угод злиття і поглинання на загальну суму приблизно у 4,08 млрд. дол. США (найбільша інвестиційна активність спостерігалася в енергетиці (31% усіх залучених коштів), металургії (24%), на аграрному ринку (16 %) та ринку нафти і газу (12%)) [4].

Таким чином, діяльність ТНК здійснює великий вплив як на економіку країни, де розташована материнська компанія, так і країн, де вона створює дочірні компанії або виробництва. Для материнської компанії переведення виробництва за кордон може призводити до зниження темпів зростання, безробіття. Разом з тим, діяльність ТНК за кордоном укріплює міжнародні економічні позиції країни, сприяє отриманню із-за кордону додаткових доходів. Для приймаючих країн переваги полягають у створенні нових підприємств,

залученні додаткової робочої сили, підвищенні її кваліфікації, в той же час, діяльність іноземних компаній часто перешкоджає розвитку національного виробництва. В результаті виникають протиріччя між ТНК і окремими країнами, в яких вони здійснюють діяльність як в силу зазначених причин, так і у зв'язку із їх прагненням ухилятися від оподаткування, маніпулюючи трансфертними цінами [1, с. 13].

Напрями та перспективи сталого розвитку національної економічної системи України та транснаціоналізація її господарства повинні визначатись перспективними і економічно безпечними для держави завданнями: розвитком процесів енергетичної інтеграції; перспективами інтеграції України до світового ринку металургійної продукції та світового ринку послуг.

Ефективна реалізація зазначених напрямів повинна забезпечуватись виконанням наступних умов: залучення іноземних інвестицій в проекти структурної трансформації промисловості; розвиток галузей матеріального виробництва; збільшення обсягів інвестиційних ресурсів в проекти технічного переозброєння виробництва [3, с. 256].

Література

1. Азарова Т. В. Стратегії розвитку транснаціональних корпорацій в контексті підвищення міжнародної конкурентоспроможності країн / Т. В. Азарова, В. І. Охота // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2011_1/tom1/004.pdf.
2. Запухляк В. З. Проблеми та тенденції інвестиційної діяльності ТНК в XXI столітті / В. З. Запухляк // Інноваційна економіка. – 2012. - №7. – С. 243 – 245.
3. Македон В. В. Формат взаємодії транснаціональних корпорацій та реального сектора національної економіки України / В. В. Македон // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. 2012. - №1(5). – Том 1. – С. 250 – 258.
4. Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України / Е. Молчанова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09718.pdf>.
5. Муквич О. І. Діяльність транснаціональних корпорацій в Україні / О. І. Муквич // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/22_PNR_2010/Economics/70170.doc.htm.
6. Тріщ І. С. Вплив діяльності філій ТНК на конкурентоспроможність економіки України / І. С. Тріщ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16598/1/337-575-575.pdf>.
7. Шабаліна Л. Аналіз впливу ТНК на економіку України / Л. Шабаліна, М. Корнейченко // Схід. – 2012. - №3(117) травень-червень. – С. 59 – 63.